

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

Харківське історико-філологічне товариство

Український СВІТ

у наукових парадигмах

Збірник наукових праць

Випуск 7/2020

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

- Маленко О. О., д-р філол. наук, проф. (Харків) (головний редактор)
- Голобородько К. Ю., д-р філол. наук, проф. (Харків)
- Єрмоленко С. Я., д-р філол. наук, проф. (Київ)
- Лисиченко Л. А., д-р філол. наук, проф. (Харків)
- Кравець Л. В., д-р філол. наук, проф. (Київ)
- Новиков А. О., д-р філол. наук, проф. (Глухів)
- Юр'єва К. А., д-р. пед. наук, проф. (Харків)
- Богданова І. Є., канд. філол. наук, доц. (Харків)
- Борисов В. А., канд. філол. наук, доц. (Харків)
- Нестеренко Н. П., канд. пед. наук, доц. (Харків)
- Руденко С. М., канд. філол. наук, доц. (Харків)
- Умрихіна Л. В., канд. філол. наук, доц. (Харків) (заступник головного редактора)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

- Нелюба А. М., д-р філол. наук, проф., Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.
- Степаненко М. І., д-р філол. наук, професор, ректор Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Ухвалила вчена рада українського мовно-літературного факультету
імені Г. Ф. Квітки-Основ'яненка Харківського національного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди
(протокол № 4 від 26 жовтня 2020 року)

У 41 Український світ у наукових парадигмах: Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. — Харків : ХІФТ, 2020. — Вип. 7. — 211, [1] с.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 3281 від 18.09.2008.

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
вул. Валентинівська, 2, м. Харків, Україна, 61168

Ольга Ткач, Дар'я Єршова

НАЗВИ СЛОБОЖАНЬСЬКОГО ОДЯГУ ТА ВЗУТТЯ ЯК ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ СКЛАДНИК
ТЕКСТІВ Г.Ф. КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА 100

Яна Василенко

СЛОВО, ФРАЗА, ТЕКСТ З «ІНШОКРАЄВОЮ» СЕМАНТИКОЮ. УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИЙ
АСПЕКТ 105

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО. ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ 116

Ярослав Голобородько

АРОН КОПШТЕЙН: ХЕДЛАЙНЕР МОЛОДОЇ ПОЕЗІЇ 1930-Х (МАРКЕРИ СОЦІУМНОЇ,
ХУДОЖНЬОЇ ТА ОСОБИСТІСНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ) 117

Анатолій Новиков

ДОВЖЕНКО Й ХАРКІВ 130

Оксана Румянцева-Лактіна

СИМВОЛІКА СІМЕЙНОЇ САГИ «ВОЛИНЬ» У. САМЧУКА В КОНТЕКСТІ ФІЛОСОФСЬКОЇ
ЧАСОПРОСТОРОВОЇ ВЕРТИКАЛІ 137

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ 144

Олена Садох, Наталія Варич

ОСВІТНЯ САМОДОСТАТНІСТЬ, АБО ШКОЛА НАВПАКИ 145

РЕЦЕНЗІЇ 149

Наталя Щербакова

ПРО УКРАЇНСЬКІ ПРИЗВИЩА Й НЕ ТІЛЬКИ 150

НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДІ 153

Надія Баско

МІСЦЕ І РОЛЬ ПОРІВНЯЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ У РОМАНІ ВАСИЛЯ ШКЛЯРА
«ЗАЛИШЕНЕЦЬ. ЧОРНИЙ ВОРОН» 154

Ірина Біловол

ТВОРЧІСТЬ Г. КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО
СЕНТИМЕНТАЛІЗМУ 155

Влада Бірюкова, Катерина Корнієць

ЛОГОПЕДИЧНИЙ ТЕКСТ ЯК АКТИВІЗАТОР ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДИТИНИ . . . 158

Ельвіра Готовицька

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ НЕОЛОГІЗМІВ ЗІ СФЕРИ МОДНОЇ
ІНДУСТРІЇ 160

УДК 1:37

Влада Бірюкова, Катерина Корнісць

магістрантки; наук. кер.: д. філос. н., проф. О. В. Садоха

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

ЛОГОПЕДИЧНИЙ ТЕКСТ ЯК АКТИВІЗАТОР ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДИТИНИ

У сучасних умовах модернізації освіти все більш актуальним постає завдання корекційної допомоги дошкільникам та учням з проблемами розвитку мовлення, відповідно зростає увага до логопедичного тексту, який, проте ще не був предметом спеціального багатоаспектного дослідження. *Метою* цієї розвідки є спроба з'ясувати, яким чином логопедичний текст може впливати на розвиток та активізацію інтелектуальної діяльності дітей.

Але що ж таке логопедичний текст? Жоден тлумачний або термінологічний словник не дає нам визначення такого поняття (в аспекті філософського, лінгвопсихоментального, лінгводидактичного підходів), що, напевно, закономірно, адже досі гуманітаристика «не вивчала комплексно проблеми української логопедичної термінології» [Іваненко]. А ось що таке логопедія, ми можемо визначити: логопедія — це наука про порушення розвитку мовлення, його попередження й подолання шляхом спеціального корекційного навчання і виховання. Спираючись на визначення понять «текст» і «логопедія», запропонуємо одне з визначень: *логопедичний текст* — зв'язне висловлення, що становить собою здебільшого групу речень, об'єднаних певною лексичною темою, які спрямовані на виправлення порушень мовлення, їх подолання шляхом багаторазового повторення або читання.

Текст становить повноцінну завершену картину якоїсь ситуації чи умовиводу. За допомогою тексту ми можемо зрозуміти, яку думку хотів донести автор, дійти висновку щодо його індивідуального стилю, що активізує й нашу розумову діяльність і забезпечує розвиток багатьох інтелектуальних психічних функцій: пам'яті, мислення, уваги, уяви. Добирати тексти до вправ треба таким чином, щоб вони відповідали віковим, мовленнєвим і психофізичним можливостям дитини, були цікавими та доступними для сприймання.

По-друге, у логопедичній роботі текст пронизує всі сфери діяльності впливу педагога на дитину, такі як: попередження, виявлення й усунення порушень мовлення засобами спеціального навчання й виховання. Тому в роботі логопеда текст використовується в будь-яких його об'єктах і форматах.

Текст — більш притаманний монологічній формі мовлення, яка добре доступна дітям старшого дошкільного віку, без тяжких мовленнєвих порушень, наприклад, дітям з дислалією. У таких дітей страждає лише звуковимова, тому для них можуть бути запропоновані, наприклад, логопедичні чистомовки та скоромовки, які є основним компонентом етапу автоматизації та диференціації тяжких у вимові звуків.

Але такий текст має бути зрозумілим для дитини на слух, інакше їй буде нецікаво і цей метод не забезпечить ефективних результатів. Що ж тоді робити? Усі тексти, які можна знайти в інтернеті, виявляються важкими, іноді навіть для дорослих, які вміють читати. Ми проаналізували кілька ресурсів, які дуже добре можуть прислужитися в роботі логопеда, зокрема, <https://logopedu.com.ua>, <https://logoped.name>. Їх мета — ознайомлення з методикою подолання мовних

дефектів у дітей, із різними дидактичними іграми та ігровими прийомами на шляху подолання вад мовлення. На сайті <https://logopedu.com.ua> розміщені такі розділи, як-от: бібліотека дефектолога-логопеда, скарбничка логопеда (ЗДО, школа, вправи для постановки звуків, комплекси артикуляційних вправ для постановки звуків, дидактичні матеріали), консультації та методичні поради (ЗДО, школа, рекомендації для батьків, заїкання), конспекти занять (ЗДО, школа), документація (нормативна, робоча), дрібна моторика рук (світ «пальчикових» ігор), термінологічний словник.

На сторінках ресурсу <https://logoped.name> є різноманітний практичний матеріал для корекційно-відновлювальної роботи: картотеки логопедичних ігор та вправ, конспекти занять, зошити домашніх завдань. Для уважних батьків пропонуються публікації з теоретичних аспектів логопедії, дефектології, нейропсихології та психології мовного розвитку, рекомендації щодо спілкування з дітьми, які мають мовні вади і особливості розвитку

Як показав аналіз, за всього багатства матеріалу, на різних ресурсах бракує вдалих текстів для активізації інтелектуальної діяльності дітей, що потребують логопедичних практик.

Ось і рішення — треба самостійно разом із дитиною складати такі тексти в ігровій формі й записувати їх. Наприклад, поскладати в «Чарівний мішечок» фігурки та різні предмети, які містять звук [p] на початку, у середині та наприкінці слова: **рак**, **комар**, **помідор**, **офіцер**, **мухомор**, **короп**, **рот**, **рука**, **риба**, **рись** тощо. А тепер беремо по одній фігурці й складаємо жартівливу розповідь: *Жив у річці **рак**, **короп** та **рожева риба**. Зустріли вони **комара** і з'їли з ним **помідор**. А ось **раптом** прийшов **офіцер** і **приніс мухомор**. Але **риби** знають, що **мухомор** — **отруйний гриб**, тому **запропонували** покласти його в **коробку** і **віддати рисі**.*

Саме такий логопедичний текст, створений «наживо» в ігровій формі, як ми передбачаємо, буде цікавим і корисним для дитини, щоб викликати позитивні емоції, спонукати до творчості. Він сприяє розвитку мовного чуття, допомагає автоматизувати звуки, вправляє дитину у складанні речень та зв'язного тексту, розвиває мислення, пам'ять, уяву.

Цікавими видаються й тексти, де замість слів надруковано картинки за змістом твору (картинки-замінники), які дитина повинна назвати, читаючи текст. Ознайомлення та вивчення всіх вищезазначених логопедичних текстів, безсумнівно, дає змогу розвиватися дитині й в інтелектуальній сфері, оскільки задіяні всі мисленнєві операції та дії нашого мозку: формуються поняття, судження, умовиводи. Найефективнішим прийомом використання логопедичних текстів для активізації інтелектуальної діяльності вважаємо самостійне складання тексту дитиною за сюжетною картинкою або за їхньою серією. Логопату пропонується декілька картинок, які пов'язані між собою за змістом, і дається інструкція: «Розташуй картинки в правильній послідовності та розкажи, що на них відбувається». Розв'язуючи це завдання, дитина виконує одразу декілька операцій: створення умовно-наслідкового зв'язку, логічне мислення та побудову зв'язного висловлювання.

Арсенал педагогічного інструментарію логопеда можна поповнити, послуговуючись також досвідом мислителів-практиків ХХ століття, зокрема Селестена Френе. Як слушно зазначає Н. Варич, і досі не втратила свого значення запропонована 1924 року методика вільних текстів (*Texte Libre*), яка використовується в усіх сучасних школах Френе. «Вільний текст, як впливає з назви, — це той текст, який дитина вільно пише, коли має настрій і хоче писати, причому

відповідно до тієї теми, яка її захоплює і надихає, — на відміну від твору (запланованої творчої роботи зі зв'язного мовлення), учень пише те, що його в цей час хвилює, що він переживає, чому радіє, чого боїться, за чим спостерігає, про що жалкує чи турбується, мріє тощо» [Варич, с. 121].

Логопед також має потурбуватися про сприятливу атмосферу. Іноді під час групової роботи з текстом краще, коли діти сидять у колі, бо так вони почуваються невимушено і безпечно, не обтяжені надмірною увагою, усі в рівних умовах, можуть більше виявляти ініціативу. У педагогічних практиках логопед, виявляючи чутливість, реагує на потреби дітей, дає певні рекомендації не тільки щодо вимови, а й щодо аргументації власної думки.

Отже, логопедичний текст є не тільки невід'ємною частиною роботи логопеда з розвитку мовлення дитини та подолання мовленнєвих вад, а й активізатором інтелекту людини, який активно використовується на практиці під час усіх етапів корекції мовленнєвих порушень і потребує подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варич Н. У вільному тексті (за авторською програмою Селестена Френе). *Український світ у наукових парадигмах: Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди*. 2017. Вип. 4. С. 120–124.
2. Іваненко І. Українська логопедична термінологія як об'єкт лінгвістики. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/6003/05-Ivanenko.pdf>

УДК 81'42:004.512

Ельвіра Готовицька

магістрантка; наук. кер.: д. філол. н., проф. О.О. Маленко
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ НЕОЛОГІЗМІВ ЗІ СФЕРИ МОДНОЇ ІНДУСТРІЇ

Термін «неологізм» було запозичено в XIX столітті з французької мови для позначення нового слова, що тільки-но ввійшло в обіг. Процес утворення і появи нових слів тісно пов'язаний з життям суспільства, яке стрімко розвивається, породжуючи нові предмети й поняття. Неологізмами ці слова є певний час, коли вони є новими для мовців, потім вони або вкорінюються в мові, стаючи звичними й загальноновживаними, або відмирають і переходять до пасивної лексики, тобто стають історизмами. Походження більшості неологізмів пов'язане з розвитком науки, техніки, економіки, виробничих відносин, культури, моди, спорту; їхня головна функція — номінування нових понять. Кожна доба по-різному продукує неологізми, особливо активно слова цієї лексичної категорії з'являються зараз, стрімко заповнюючи контент наукової, суспільної, медійної, культурної комунікації.

Розглянемо функціонування сучасних неологізмів на прикладі лексико-семантичної групи «мода». Саме ця сфера є продуцентом значної кількості нових